General Instructions :-

Read the following instructions carefully and follow :

(1) This question paper contains three sections - Unseen Passage, Writing Skill and Text-books.
(2) Section A (Unseen Passage) contains four parts and attempt all parts with choice as given there, based on specific instructions given in the question itself.
(3) Section B (Writing Skill) contains three questions. Attempt all three questions based on specific instructions given in the question itself.
(4) Section C (Text Books Based Question) contains five main questions with choice as given there, as per the instructions given in the question itself.

खण्ड:-क
वर्णनात्मका: प्रश्ना:
अपठित-अवबोधनम्

1. अधोलिखितं गद्यांशं पठित्वा प्रदत्तप्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतेन लिखत :

"चलभाषियन्त्रम्" वर्तमानयुगस्य जीवनम् एव वर्तते । अस्य मुख्यं प्रयोजनं दूरस्थेन जनेन सह वार्तालाप: इति, परम् अद्य अस्माकं जीवनशैली एव अनेन पूर्णतया प्रभाविता वर्तते । अधुना अनेन केवलं वार्ता एव न भवति अपितु वार्तया सहैव वयं प्रियजनं द्रष्टुम् अपि सक्षमा:। अपि च ईमेल-फेसबुक-व्हाटसएप-माध्यमै: वार्ता सुकरा भवति । अस्य माध्यमेन गमनागमनार्थं शीघ्रमेव जना: सरलतया वाहनं प्राप्नुवन्ति । यदि कदापि वयं मार्गं विस्मराम: तदा उचितं मार्गं प्रदर्शयितुम् अपि इदम् श्रेयस्करम् । न केवलमेतदेव अपितु एतत् यन्त्रं विभिन्नाभि: क्रीडाभि: मनोरञ्जनं चापि करोति, अत: बाला:, वृद्धा:, युवका: सर्वे एव एतस्य यन्त्रस्य दासा: अभवन् । अधुना तु इदं यन्त्रं मित्रं, विद्यालय:, मार्गदर्शक: च सर्वमपि अभवत्।

(अ) एकपदेन उत्तरत । (केवलं प्रश्नद्वयम्)
(i) वर्तमानयुगस्य जीवनम् किं वर्तते ?
(ii) के सरलतया वाहनं प्राप्नुवन्ति ?
(iii) एतत् यन्त्रं काभि: मनोरञ्जनं चापि करोति ?
(ब) पूर्णवाक्येन लिखत। (केवलं प्रश्नद्वयम्)
(i) अद्य चलभाषियन्त्रेण का प्रभाविता वर्तते ?
(ii) अधुना वार्ता कै: सुकरा भवति ?
(iii) के एतस्य यन्त्रस्य दासा: अभवन् ?
(स) अस्य अनुच्छेदस्य कृते उपयुक्तं शीर्षकं संस्कृतेन लिखत ।
(द) यथानिर्देशम् उत्तरत । (केवलं प्रश्नत्रयम्)
(i) 'करोति' इत्यस्याः क्रियायाः कर्तृपदं किम् ?
(ii) 'सुकरा' इति पदस्य विशेष्यं गद्यांशात् चित्वा लिखत ।
(iii) 'हितकरम्' इत्यस्य पदस्य कः पर्यायः अत्र आगतः ?
(iv) अनुच्छेदे 'कठिनतया' पदस्य कः विपर्ययः आगतः ?

खण्ड: ख
रचनात्मकं कार्यम्

2. भवान् देवांश: । रामायणं पठनाय मित्रम् अक्षतं प्रोत्साहितं कर्तुं लिखिते पत्रे रिक्तस्थानानि पूरयित्वा पत्रं च पुन: उत्तरपुस्तिकायां लिखतु ।

76 हरिमार्गम्
(i) __________
दिनाङ्क: ______

प्रिय मित्र (ii) ____ !
नमोनम:।
अत्र (iii) ____ तत्रास्तु। गतसप्ताहे मम (iv) ____ आसीत् । तस्मिन् अवसरे मम पिता मह्यम् 'रामायणम्' इति (v) ____ उपहाररूपेण दत्तवान् । अद्यत्वे अहं तत् पुस्तकं (vi) ____ पठामि । अत: अधुना त्वां प्रति पुस्तकविषये लेखितुम् इच्छामि ।

रामायणं पुस्तकं वस्तुत: (vii) ____ शिक्षयति । एतस्य पठनेन अस्माकं मनसि भ्रातृभावस्य, मित्रतायाः, पितर प्रति च (viii) ____ अपि विकास: भविष्यति । अस्मिन् आधुनिके युगे तु अस्य ज्ञानस्य अत्यावश्यकता वर्तते। मम निवेदनम् अस्ति यद् भवान् अपि अस्य पुस्तकस्य (ix) ____ करोतु अन्यान् च अपि प्रोत्साहितं करोतु। पितृभ्यां मम प्रणामाः।
तव (x) ____
देवांश:

मञ्जूषा

पुस्तकम्, कुशलम्, अक्षत, सुन्दरनगरात्, जन्मदिवसः, मित्रम्, मनोयोगेन, जीवनपद्धतिं, भक्तिभावनायाः, अध्ययनम् ।

3. अध: प्रदत्तं चित्रं दृष्ट्वा मञ्जूषायां प्रदत्तशब्दानां सहायतया पञ्च वाक्यानि संस्कृतेन लिखत :

मञ्जूषा

नगरस्य, स्तः, भवनानि, बालौ, उड्डयन्ति, पादपान्, पर्यावरणम्, प्रसन्नौ, पक्षिणः, जलपात्रम्, शुद्धम्, भवेयुः, जागरूकाः, सर्वत्र ।

अथवा

मञ्जूषाप्रदत्तशब्दानां साहाय्येन निम्नलिखितं विषयम् अधिकृत्य पञ्चभि: संस्कृतवाक्यै: एकम् अनुच्छेदं लिखत।

'पर्यावरणम्'

मञ्जूषा

वृक्षाः, वातावरणम्, सन्ति, आक्सीजनं, जीवनवायुः, आरोपयेत्, हरीतिमा, सर्वत्र, जागरूकाः, संरक्षणम्, वनमहोत्सवः, मान्यते ।

4. अधोलिखितानि वाक्यानि संस्कृतभाषया अनूद्य लिखत : (केवलं वाक्यपञ्चकम्)

(i) लिपिक अपना कार्य करता है।
Clerk does his work.
(ii) दो किसानों ने खेत जोता था।
Two farmers ploughed the field.
(iii) मैं आलस्य का त्याग करूँगा।
I will leave laziness.
(iv) तुम सब मिलकर गीत बोलो।
You recite song together.
(v) हमें रोज व्यायाम करना चाहिए ।
We should exercise daily.
(vi) सफलता परिश्रम का परिणाम है।
Success is the result of hard work.
(vii) कल मोहन कहाँ था ?

Where was Mohan yesterday?

खण्ड:-ग

पठितावबोधनम्

5. अधोलिखितं गद्यांशं पठित्वा प्रदत्तप्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतेन लिखत :

स भारवेदनया क्रन्दति स्म। तस्य क्रन्दनं निशम्य मुदित आरक्षी तमुवाच - 'रे दुष्ट ! तस्मिन् दिने त्वयाऽहं चोरिताया मञ्जूषाया ग्रहणाद् वारित: । इदानीं निजकृत्यस्य फलं भुङ्क्ष्व । अस्मिन् चौर्याभियोगे त्वं वर्षत्रयस्य कारादण्डं लप्स्यसे' इति प्रोच्य उच्चै: अहसत् । यथाकथञ्चिद् उभौ शवमानीय चत्वरे स्थापितवन्तौ।

न्यायाधीशेन पुनस्तौ घटनाया: विषये वक्तुमादिष्टौ। आरक्षिणि निजपक्षं प्रस्तुतवति आश्चर्यमघटत, स शव: प्रवारकमपसार्य न्यायाधीशमभिवाद्य निवेदितवान् - मान्यवर ! एतेन आरक्षिणा अध्वनि यदुक्तं तद् वर्णयामि, 'त्वयाऽहं चोरिताया मञ्जूषाया ग्रहणाद् वारित:, अत: निजकृत्यस्य फलं भुङ्क्ष्व । अस्मिन् चौर्याभियोगे त्वं वर्षत्रयस्य कारादण्डं लप्स्यसे' इति ।

(अ) एकपदेन उत्तरत : (केवलं प्रश्नद्वयम्)

(i) अभियुक्त: कया क्रन्दति स्म ?

(ii) क: उच्चै: अहसत् ?

(iii) उभौ शवमानीय कुत्र स्थापितवन्तौ ?

(ब) पूर्णवाक्येन उत्तरत : (केवलं प्रश्नद्वयम्)

(i) क्रन्दनं निशम्य मुदितः आरक्षी किम् उवाच ?

(ii) केन पुनस्तौ घटनाया: विषये वक्तुमादिष्टौ ?

(iii) यदा आरक्षिणि निजपक्षं प्रस्तुतवति तदा किम् आश्चर्यमघटत ?

6. अधोलिखितं पद्यांशं पठित्वा प्रदत्तप्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतेन लिखत :

निमित्तमुद्दिश्य हि य: प्रकुप्यति,
ध्रुवं स तस्यापगमे प्रसीदति ।
अकारणद्वेषि मनस्तु यस्य वै,
कथं जनस्तं परितोषयिष्यति ।।

(अ) एकपदेन उत्तरत : (केवलं प्रश्नद्वयम्)

(i) नरः किम् उद्दिश्य प्रकुप्यति ?

(ii) कोपस्य निमित्ते समाप्ते सति किं स जन: प्रसीदति ?

(iii) कीदृशं मनः न प्रसीदति ?

(ब) पूर्णवाक्येन उत्तरत : (केवलं प्रश्नद्वयम्)

(i) य: निमित्तमुद्दिश्य प्रकुप्यति स: कदा प्रसीदति ?

(ii) जना: कीदृशं जनं परितोषयितुं न शक्नुवन्ति ?

(iii) अत्र कस्य अपगमस्य वर्णनम् अस्ति ?

7. अधोलिखितं नाट्यांशं पठित्वा प्रदत्तप्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतेन लिखत :

वनस्य दृश्यम् । समीपे एवैका नदी अपि वहति । एक: सिंह: विश्राम्यते तदैव एक: वानरः आगत्य तस्य पुच्छं धुनोति । क्रुद्ध: सिंह: तं प्रहर्तुमिच्छति परं वानरस्तु कूर्दित्वा वृक्षमारूढः। तदैव अन्यस्मात् वृक्षात् अपर: वानर: सिंहस्य कर्णमाकृष्य पुन: वृक्षोपरि आरोहति । एवमेव वानरा: वारं वारं सिहं तुदन्ति । क्रुद्ध: सिंह: इतस्तत: धावति, गर्जति परं किमपि कर्तुमसमर्थ: एव तिष्ठति । वानरा: हसन्ति वृक्षोपरि च विविधा: पक्षिण: अपि सिंहस्य एतादृशीं दशां दृष्ट्वा हर्षमिश्रितं कलरवं कुर्वन्ति । निद्राभङ्गदु:खेन वनराज: सन्नपि तुच्छजीवै: आत्मन: एतादृश्या दुरवस्थया श्रान्त: सर्वजन्तून् दृष्ट्वा पृच्छति ।

(अ) एकपदेन उत्तरत : (केवलं प्रश्नद्वयम्)

(i) कस्य दृश्यम् अस्ति ?

(ii) के सिहं तुदन्ति ?

(iii) वनस्य समीपे का वहति ?

(ब) पूर्णवाक्येन उत्तरत : (केवलं प्रश्नद्वयम्)

(i) यदा सिंह: विश्राम्यते तदा किम् अभवत् ?

(ii) विविधा: पक्षिण: किं दृष्ट्वा हर्षमिश्रितं कलरवं कुर्वन्ति ?

(iii) वनराज: किमर्थं क्रुद्ध: अभवत् ?

8. मञ्जूषातः समुचितपदानि चित्वा अधोलिखितश्लोकस्य अन्वयं पूरयत :

य इच्छत्यात्मन: श्रेय: प्रभूतानि सुखानि च ।
न कुर्यादहितं कर्म स परेभ्य: कदापि च ।।

अन्वयः - यः (i) ____ श्रेयः प्रभूतानि (ii) ____ च इच्छति, सः (iii) ____ अहितं कर्म (iv) ____ च न कुर्यात् ।

मञ्जूषा

कदापि, आत्मनः, सुखानि, परेभ्यः।

अथवा

मञ्जूषायाः साहाय्येन प्रदत्तश्लोकस्य भावार्थे रिक्तस्थानानि पूरयित्वा पुनः लिखत :

आलस्यं हि मनुष्याणां शरीरस्थो महान् रिपुः।
नास्त्युद्यमसमो बन्धुः कृत्वा यं नावसीदति ।।

भावार्थः - अस्य भावोऽस्ति यत् (i) ____ शरीरे स्थितम् (ii) ____ एव तेषां महान् शत्रुः अस्ति । एवमेव पुरुषार्थः इव तेषां कोऽपि अन्यः (iii) ____ नास्ति । तं (पुरुषार्थं) कृत्वा (iv) ____ कदापि न दुःखितो भवति ।

मञ्जूषा

मानवः, मानवानाम्, बन्धुः, आलस्यम् ।

9. अधोलिखित-कथांशं समुचित-क्रमेण लिखत :

(i) वानराः तं तुदन्ति स्म ।
(ii) सर्वे प्राणिनः इदं दृष्ट्वा सिंहं राज्ञः पदाय अयोग्यं मन्यन्ते ।
(iii) एकः सिंहः सुप्यति स्म ।
(iv) सर्वेषां प्राणिनां यथासमयं महत्त्वं विद्यते ।
(v) यूयं मिलित्वा एव मोदध्वं जीवनं च रसमयं कुरुध्वम् ।
(vi) कोऽपि पशुः राजा न भविष्यति अपितु पक्षी एव राजेति इति निश्चितम् अभवत् ।
(vii) सर्वे प्राणिनः परस्परं विवादं कुर्वन्ति आत्मानं योग्यं च कथयन्ति ।
(viii) ततः प्रकृतिमाता प्रविशति ।